

PROSLAVA V BAZOVICI 9. SEPTEMBRA 2018

Na Bazovici so počili streli.

Štiri žrtve so pale,

štiri matere so zajokale,

štirje heroji bodo večno živeli.

Ferdo Bidovec. Franjo Marušič. Zvonimir Miloš. Alojz Valenčič: štirje izmed nas, fantje, katerih imena so vklesana v materijo, ki ji nihče ne more in ne sme priti do živega, ki je nihče ne more in ne sme oskruniti.

Oskrunemo jo lahko mi sami, če pozabimo na žalostinko, ki jo je tistega jutra 6. septembra 1930 zapela gmajna, na pesmi upora, ki so jih nosile v sebi tiste matere. In ki nas še vedno definirajo kot narodno skupnost. Od leta 1945 prav tu, pod temi krošnjami, nad koreninami teh dreves vsako prvo nedeljo po 6. septembru.

»Družba, ki je ne ganejo zvoki, ki predstavljajo spomin na narod ali na padlega prijatelja, to je družba ali narod mrtvih,« bi se lahko sklicevali na skladatelja Musorgskija. Bazovica nas s svojim zvokom definira kot ljudi. V naši hierarhični lestvici vrednot, ki ima od začetka naše zavestne biti za osnovno vodilo svobodo, enakost, bratstvo. Brez bazoviških žrtev bi se naše življenje verjetno nikoli ne razvijalo s tistim prepotrebim pogumom, uporno, ter v spoštovanju do drugih, ki nikoli ni umanjalo, tudi do tistih, ki ne delijo našega svetovnonazorskega prepričanja.

Do danes zavesti naše skupnosti ni uničil fašistični poskus genocida, niti poskus nasilnega odvzema našega jezika in požiga naših kulturnih domov in naših javnih in zasebnih knjižnic, niti nasilna razlastitev naše zemlje. Niti Posebno sodišče s svojimi sramotno krivičnimi obsodbami.

Našo skupnost in naš svet uničuje preveliko lagodje, arogantno prepričanje, da je dovolj, da se politika, kultura, gospodarstvo osredotočijo na delitev javnih sredstev našim ustanovam in društvom. Da je pomembnejši le, kdor bolj nespametno in zgolj v svojo korist dviga glas in omalovaževalno kaže s prstom na druge, tudi na tiste, ki jih ne pozna. Ki rušilno podtika laži in neti spore med nami, ne predstavi pa nikakršnega načrta ali programskega predloga, da bi ga skupaj predebatirali.

Ko je Vekoslav Španger napisal svoj znameniti tekst *Bazoviški spomenik*, si verjetno ni mogel predstavljati, da bomo nekoč na tej gmajni in v imenu Miloša, Marušiča, Bidovca in Valenčiča, v imenu njihovih mater in očetov, njihovih bratov in sester nagovarjali naše ljudi, naj se vrnejo k svojim vrednotam, naj razmislijo, kakšna bodočnost se piše nam vsem, če dokončno izgubimo svojo podlago, na kateri edini

lahko temelji skupnost, iz katere je rasla, naj zahtevajo odgovore, naj aktivno posežejo v diskusijo, da bi složno krojili življenje vseh nas:

»V tem času so fašistovske patrolje krožile po vsem mestu. Žrela topov vojnih ladij so bila obrnjena proti mestu in deželi. Oklopni avtomobili in kamioni z naperjenimi mitraljezi so drveli po mestu. /.../ Čul se je glas prodajalcev časopisov, ki so prodajali izredno številko »Il Piccolo«, ki je že tik po polnoči objavil obsodbo. Vse okoliške vasi so bile izredno zastražene, posebno Bazovica in vse poti do mesta. Zavedne družine, posebno na deželi, so prižgale brljevke ali sveče v svojih stanovanjih kot izraz žalovanja za štirimi mučeniki,« piše Vekoslav Španjger.

V tem času so fašistične patrolje krožile po vsem mestu. Tistega 1930. leta. In danes, ko se piše leto 2018. In nove patrolje krožijo po vsem mestu in iščejo nove nedolžne krivce med poslednjimi, med ponižanimi in razžaljenimi, med tistimi, ki bežijo pred vojno in revščino v upanju, da jih bo naš zapadni svet sprejel tudi v imenu tistega evangelskega sporočila, na katerega se sramotno sklicujejo veljaki, ki podpirajo te patrolje. Ti poslednji imajo morda drugačno barvo kože, drugačno vero, drugačne navade, ob skrivnem prehodu državnih meja ali ob strahotnem plutju čez Sredozemlje pa nikakor ne nehajo biti člani naše človeške skupnosti. Netiti strah pred njimi pomeni netiti strah tudi pred tistimi Primorci, ki so vse od začetka prejšnjega stoletja prepluli oceane v begu pred diktaturo in iskanju nove bodočnosti.

Kako so nas ob Španjgerju opominjali tudi Lavo Čermelj ali Milko Škrap, ki je svojo knjigo *Uporna mladina*, izdano v zbirki Kosovelove knjižnice revije Zaliv leta 1971, posvetil »spominu bazoviških žrtev ob 40-letnici ustrelitve«? In Boris Pahor, ki še danes, pri svojih 105. letih vztraja v prepričanju, da je zavest svobode edina možna podlaga našega individualnega in narodnega življenja. Tako se spominja Prvega tržaškega procesa:

„Za nas je bilo kakor konec sveta. Kakor da se bo zrušil svet. In ta duševna poklapanost naših ljudi in vseh skupaj, to je bilo – na neki drugi ravni – kakor nekakšna obnovitev tega, kar smo doživljali dvajseta leta ob požigu Narodnega doma in med požigom naših knjig pred Verdijevim spomenikom, ko so jih iz naših knjižnic metali skozi okna. Prvi tržaški proces pa je bil še hujša izkušnja/.../, tako da je bila nekakšna mora, mora, pod katero je ljudstvo živelo kot pod neko kupolo zla. Smo pa bili poučeni o tem, kdaj so streljali v Bazovici, saj so naše žene, ki so prihajale doli na trg na Rusem mostu, prišle v mesto kot s pogreba.“

Glede vsega tega nihče ne more trditi, da obstaja med nami dvoje mitologij. Te vrednote nas opredeljujejo, so podstat naše biti, smisel našega bivanja. Na kateri osnovi naj gradi narodna skupnost svojo bodočnost, če umanjajo ti temelji?

Beseda o naši preteklosti zveni nekaterim povsem odvečno. Odvečni naj bi bili tudi spomeniki. In vendar mislim, da predstavljajo naša obeležja dragocene in avtentične pomnike vsega, kar je bilo, ker so jih postavljali naši ljudje takoj po koncu druge svetovne vojne najprej iz potrebe, da bi se oddolžili tistim, ki so naše svobodne korake plačali z življenjem, obenem pa tudi iz želje, da MI ne bi pozabili: naša pot v svobodno Evropo je tlakovana z žrtvijo. Bomo mar pozabili, kdo je bil na strani žrtev in kdo v kolaboraciji s krvniki? V Evropi smo danes kot suvereni in enakopravni člani neke širše skupnosti, v kateri se moramo prepoznavati, kar ne pomeni zgolj puhlega iskanja ekonomske moči in skupne denarne enote. Evropa je konkretni izziv sveta, ki ima skupne korenine, ki je sklop narodov, ljudi, posameznikov in njihove zgodovine. Svoboda ni sama po sebi umevna, ni anarhija, ni zgolj sosledica gesel, temveč temeljni kamen, podstat, ki jo oblikujejo svobodni ljudje.

Je bila naša tragična epopeja, ki je spremenila usodo vsake družine, povsem zaman? Očitno se bo treba zamisliti nad tem, kakšni želimo biti in v katerih vrednotah se želimo prepoznavati. Noben zakon nam ne bo mogel jamčiti obstoja, nobeno zagotovljeno politično zastopstvo nam ne bo moglo krojiti prihodnosti, če ne bomo strnili svojih misli in postrojili svojih vrst v skupnem načrtovanju svoje prihodnosti in z njo prihodnosti bodočih generacij. Biti zavestni član neke narodne skupnosti izven meja matične države predstavlja veliko odgovornost in pomemben izziv, vendar samo, če bo vsak izmed nas zrelo postavil skupno dobro nad individualni spekter lastnih potreb.

To je bila gonilna sila protagonistov našega zaznamovanega stoletja. To, kar so ovekovečili med prvimi naši bazoviški junaki: SLAVA JIM!

Tatjana Rojc